

ניתן להזמין את
החוברת המלאה
בהדפסה צבעונית
באתר
www.shakedos.co.il

קובץ תיקונים בנושאים שונים

התיקונים והשינויים רלוונטיים אך ורק לניגשים החל מקיץ תש"פ. את נושא חוק יסוד הלאום ניתן למצוא במד"ל של הפיקוח על אזרחות בצורה ברורה ונהירה.

שלטון החוק

חלק זה בקובץ התיקונים הנו במקום עמודים 70-72 בחוברת.

- **מהו החוק** - החוק במדינה הדמוקרטית קובע את כללי ההתנהגות באמצעות חוקים שמחייבים את האזרחים ואת השלטון. הוא מבהיר מה מותר ומה אסור.
- **מי מחוקק את החוק?** - החוק נחקק ע"י הרשות המחוקקת, שהיא ריבונות העם, ומותאמים לערכים ולמנהגים המקובלים בעם.
- **שוויון החוק** - החוק הוא שוויוני גם בתוכן שלו וגם באכיפה שלו.
- **כלליות החוק** - החוק חייב להיות כללי והוא חל על כולם כדי להבטיח שוויון. לאזרח מותר הכול כל עוד החוק לא אסר זאת, לשלטון הכול אסור כל עוד החוק לא התיר זאת. החוק חל על כולם גם אם מתקיים עליו ויכוח.
- **בהיר ופומבי** - החוק חייב להיות ברור כך שכל אדם יוכל לדעת כיצד להתנהל בהתאם לחוק, והוא מפורסם באמצעי התקשורת השונים.
- **היבט מהותי של החוק** - היבט נוסף של החוק הוא **ההיבט המהותי** של החוק - הצורך של החוקים להתאים לצדק, למוסר ולזכויות האדם. אחרים טוענים כי שלטון החוק נפרד מזכויות האדם ולכן אינו מחויב להתאים לזכויות אלו.

אחד מעקרונות היסוד של הדמוקרטיה הוא שלטון החוק. **במדינה שאינה דמוקרטית** [=דיקטטורה] החוק אינו חל באופן שווה על כולם. ההנהגה והמוסדות שלה לא כפופים תמיד לחוק, או שקיימת מערכת חוקים נפרדת למוסדות. החוקים נקבעים לרוב ע"י שליט יחיד או קבוצה שלטת. וישנן קבוצות או אישים שאם לא יצייתו לחוק – לא יעשו להם דבר, כמו המנהיג או קבוצת המנהיגות.

במדינה הדמוקרטית כל האזרחים וכל מוסדות המדינה כפופים לחוק. כך גם מנהיגי המדינה כפופים לחוק וכולם מחויבים לציית לחוק. בנוסף, החוק חייב להיות מחוקק באופן מסודר בבית הנבחרים, בכל מדינה לפי שיטת הממשל שלה.

מהו חוק? חוק הוא כל הוראה שניתנה ע"י המוסמכים לכך. למעשה אנחנו עטופים בחוקים רבים, חלקם רשמיים – כמו חוקי המדינה, תקנות, הוראות שעה, צווים מנהליים וכו'. חלקם אינם רשמיים כמו "חוקים בין חברים", "חוקים בבית" ועוד. גם בספורט, כמו כדורגל, ישנם חוקים רשמיים של ארגוני הכדורגל וישנם חוקים לא רשמיים בין השחקנים.

לכן, כאשר שאלת בגרות עוסקת בנושאים שקשורים לתקנות, חוקים, הוראות, הנחיות, צווים וכו' – מדובר למעשה בחוקים.

שחקן כדורגל של אחת הקבוצות השתמש לצורך בניית שריריו, בחומרים שאסורים עפ"י התקנות והוראות איגוד הכדורגל הבינלאומי. בשל כך, הושעה השחקן ממשחקי הכדורגל באותה הקבוצה ולאחר זמן הודח. השחקן טען כי "החומרים לא היו אסורים עפ"י החוק בישראל", אולם טענתו לא התקבלה והשעייתו התממשה. בדברי ההסבר נכתב כי "השימוש בחומרים בהם השתמש השחקן אסורים עפ"י תקנות האיגוד, ועל כן לא יוכל להמשיך לשחק בקבוצתו עד הכרעה אחרת בנושא".

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי, שבשמו פועל איגוד הכדורגל העולמי בהשעייתו של השחקן. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

תשובה:

ז – שלטון החוק.

ה – החוק קובע את הכללים המחייבים את ההתנהגות. הכנסת היא המחוקקת של החוקים. החוק מחויב להיות שוויוני – גם בתוכן וגם באכיפה הוא חל על שולם, הוא חייב להיות בהיר ופומבי – הוא מאפשר לאדם להבין מה אסור ומה מותר והוא מפורסם ברבים. מבחינת מהות החוק יש שרואים חשיבות שיתאים לערכי הצדק וזכויות האדם.

ב – "השימוש בחומרים בהם השתמש השחקן אסורים עפ"י תקנות האיגוד". מכאן נובע שהעיקרון הדמוקרטי שבשמו הודח השחקן הוא **שלטון החוק**, כיוון שהאיגוד הבינלאומי לכדורגל פעל עפ"י הוראות ותקנות האיגוד, שהן למעשה חוקי הכדורגל בכלל המדינות בעולם.

שאלות בנושא שלטון החוק ניתן למצוא בחוברת בעמודים 72-76

עבריינות

עבריינות פלילית רגילה

עבירה על החוק שנעשית מתוך **אינטרס אישי** (לרוב של סיפוק יצרים) ומבוצעת ע"י **כל אדם** ברוב המקרים בצורה אלימה, כשהוא **אינו מוכן לשאת בתוצאות** לעבירה שביצע.

יחסה של החברה לעבירה זו הוא שלילי בשל הסכנה לשמירה על הסדר הציבורי. מאחר וזו עבירה על החוק, המדינה תפעיל את אמצעי אכיפת החוק.

עבריינות שלטונית אישית (שחיתות)

עבירה על החוק שנעשית ע"י **אדם נושא משרה ציבורית** (נבחר או ממונה) מתוך **אינטרס אישי** ואינו מוכן לשאת בתוצאות העבירה. ברוב המקרים תוך כדי שימוש בכוח הציבורי שלו.

יחסה של החברה לעבירה זו הוא שלילי **בגלל סכנת אמון הציבור ברשויות השלטון**. מאחר וזו עבירה על החוק, המדינה תפעיל את אמצעי אכיפת החוק.

עבריינות שלטונית ציבורית

עבירה על החוק שנעשית ע"י **אדם נושא משרה ציבורית** (נבחר או ממונה) מתוך **רצון להטיב עם ציבור מסוים או לטובת הכלל** מתוך נקודת מבטו, והוא אינו מוכן לשאת בתוצאות העבירה.

יחסה של החברה לעבירה זו הוא שלילי בשל **הסכנה לאבדן אמון הציבור בשלטון ובשל האפליה שנוצרת בעבירה זו לטובת קבוצה בחברה**. חלק יגלו סלחנות כלפי העבריין, כי הפרת החוק מטיבה איתם. מאחר וזו עבירה על החוק, המדינה תפעיל את אמצעי אכיפת החוק.

עבריינות אידיאולוגית

עבירה על החוק שנעשית ע"י **אדם או קבוצה** ברוב המקרים באופן אלים, תוך **שהעבריין מוכן לשאת בתוצאות העבירה**. עבירה זו נעשית מתוך **רצון לשנות מדיניות** ולהשפיע על הציבור.

יחסה של החברה לעבירה זו הוא שלילי **בשל הפגיעה בסדר הציבורי והפגיעה בשלטון החוק**. חלק יתמכו בשל הזדהות עם העבירה האידיאולוגית. מאחר וזו עבירה על החוק, המדינה תפעיל את אמצעי אכיפת החוק

עבריינות אידיאולוגית מול סרבנות מטעמי מצפון

סרבנות מטעמי מצפון היא אמנם עבירה על החוק מבחינה אידיאולוגית, אלא שההבדל בינה לבין עבריינות אידיאולוגית הוא שהסרבנות מטעמי מצפון לא מבקשת לשנות סדרי עולם, אלא לשמור על טוהר אמונתו ושלמותו המוסרית של הפרט (שמסרב מטעמי מצפון). לעומת זאת עבריינות אידיאולוגית תכליתה להביא שינוי בדעת הקהל ולהשפיע על מדיניות והיא בד"כ קבוצתית. עם זאת, בשני המקרים – מבצע העברייין מוכן לקחת אחריות על העבירה ועל תוצאותיה.

להלן יובאו מספר שאלות מהשנים האחרונות בנושא העבריינות.

פקודות

פקודה חוקית היא פקודה אשר ניתנת ע"י בעל סמכות במערכת צבאית או משטרתית והיא אינה נוגדת את החוק ואינה מנוגדת למוסר האנושי, גם אם היא לא נעימה לביצוע.

פקודה בלתי חוקית

- פקודה בלתי חוקית היא הוראה אשר ניתנת ע"י בעל סמכות במערכת צבאית או משטרתית.
- **ההוראה מנוגדת לחוק.**
- **חובה לציית לפקודה זו.** על הפקוד להתלונן לאחר מכן על המפקד, אולם אי ביצוע הפקודה יגרור העמדה לדין.

פקודה בלתי חוקית בעליל

- פקודה בלתי חוקית בעליל היא הוראה אשר ניתנת ע"י בעל סמכות במערכת צבאית או משטרתית.
- ההוראה מנוגדת לחוק והיא **מעשה בלתי מוסרי בבירור**, תוך כדי פגיעה בחפים מפשע או במי שאינו מאיים בצורה קיצונית.
- **חל איסור מוחלט לבצע את הפקודה.**
- **המבצע את הפקודה יעמוד לדין על הביצוע וכמו כן גם נותן ההוראה.**

סמן את התשובה הנכונה:

המקרה	פקודה חוקית / בלתי חוקית / פקודה בלתי חוקית בעליל
המפקד הורה לפקוד לאזוק אדם שמתפרע	חוקית / בלתי חוקית / בלתי חוקית בעליל
המפקד הורה לפקוד להכות עצור אזוק שקילל	חוקית / בלתי חוקית / בלתי חוקית בעליל
המפקד הורה לפקוד לדרוך נשק על עצור בהפגנה שהיה אזוק ולא יכול היה להגיב	חוקית / בלתי חוקית / בלתי חוקית בעליל
המפקד הורה לירות באוויר כדי להתריע את המפגינים	חוקית / בלתי חוקית / בלתי חוקית בעליל
המפקד הורה לפקוד לנקות שירותים	חוקית / בלתי חוקית / בלתי חוקית בעליל
המפקד הורה לפקוד לערוך חיפוש בבית של חשוד גם ללא צו בית משפט	חוקית / בלתי חוקית / בלתי חוקית בעליל
המפקד הורה לפקוד לעצור ללא צו מעצר אדם חשוד	חוקית / בלתי חוקית / בלתי חוקית בעליל
המפקד הורה לפקוד לירות למוות בכל מי שמסתובב מחוץ לבית בשעות העוצר.	חוקית / בלתי חוקית / בלתי חוקית בעליל
המפקד הורה לפקוד ללכת לקנות לו סיגריות	חוקית / בלתי חוקית / בלתי חוקית בעליל

שאלות בנושא עבריינות

1. בעיתון נכתב כי כדי להגדיל את ההכנסות של רשות השידור מאגרת הטלוויזיה. החליט מנהל בכיר ברשות השידור על שיטת גבייה חדשה. על פי הוראותיו. הצטרפו עובדי הרשות למחסומי המשטרה בכבישים. ודרשו מאנשים להזדהות. הם עיכבו את אלה שהתברר כי לא שילמו את אגרת הטלוויזיה. וחייבו אותם לשלם בו במקום. הוראות המנהל לא היו חוקיות.

- ציין והצג את סוג העבריינות שאפשר לייחס למנהל. הסבר כיצד סוג עבריינות זה בא לידי ביטוי בקטע.

2. פעילים בתנועה חברתית ריססו כתובות מחאה על חלונות ראוה של כמה חנויות במרכז קניות יוקרתית במרכז הארץ. בכתובות נאמר: "איפה הבושה! 14,000 שקל לז'קט!", וכן "זוג נעליים ב-3,600 שקל, כשבמדינה יש יותר ממיליון וחצי עניים!"

בעלי החנויות התלוננו במשטרה שחלונות הראווה שלהם הושחתו, והם נאלצו לתקן את הנזק.

- ציין והצג את סוג העבריינות שבא לידי ביטוי בריסוס כתובות המחאה. הסבר כיצד סוג זה בא לידי ביטוי בקטע

- ציין והצג איזו זכות של בעלי החנויות נפגעה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

3. במהלך מערכת בחירות לכנסת, עוזרו של אחד השרים נתן שוחד לעיתונאי כדי שיפרסם כתבה אוהדת על השר. כאשר התגלה המעשה, התברר שהעוזר רצה לסייע לבחירתו מחדש של השר כדי לשמור על משרתו כעוזר השר.

- ציין והצג את סוג העבריינות שבא לידי ביטוי במעשהו של עוזר השר. הסבר כיצד סוג זה בא לידי ביטוי בקטע.

4. אופה מפורסם המציא מתכון לעוגה חדשה. העוגה זכתה להצלחה רבה, ומכירתה הביאה לו רווחים כספיים גדולים. העוזר של האופה החליט להתחרות באופה המפורסם. הוא עזב את מקום עבודתו ופתח מאפייה מתחרה. כדי להגדיל את היקף המכירות במאפייה שלו, אפה העוזר עוגות על פי המתכון שהמציא האופה המפורסם ומכר אותן, בלי לקבל את רשותו.

האופה תבע את העוזר שלו בבית המשפט בטענה שהעוזר פועל בניגוד לחוק, ופוגע במימוש של אחת מזכויותיו. בית המשפט קיבל את טענות האופה ופסק שעל העוזר להפסיק למכור עוגות על פי המתכון של האופה, ועליו גם לפצות את האופה על הפגיעה בזכותו.

- ציין והצג את הזכות שמימושה נפגע, לטענת האופה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את סוג העבריינות שבא לידי ביטוי במעשהו של עוזר האופה. הסבר כיצד סוג זה בא לידי ביטוי בקטע.

5. מועצת עירייה מסוימת אישרה תקציב לבניית מתקני ספורט בעיר. כעבור שנה נחקר ראש העירייה על ידי המשטרה בחשד שהעביר כסף מתקציב זה שלא כדין לעמותה חברתית שבראשה עמד. בחקירתו במשטרה הדגיש האיש שלא לקח את הכסף לעצמו אלא העביר אותו לעמותה זו, שמטרתה לסייע לקשישים ולחלק מזון ובגדים לנזקקים. לדבריו, הוא עשה זאת כדי שהעמותה תוכל להמשיך לפעול לרווחת הקשישים והנזקקים.

א. ציין והצג את סוג העבריינות הפלילית שראש העירייה נחשד בה. הסבר כיצד סוג העבריינות שצינת בא לידי ביטוי בקטע.

ב. ציין והצג את הזכות החברתית שהעמותה מקדמת, לטענת ראש העירייה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

6. במהלך חפירות לצורך סלילת כביש ראשי, התגלו קברים עתיקים. קבוצת אזרחים טענה שסלילת הכביש תגרום לפגיעה בקברים. לדבריהם, זוהי פגיעה בכבוד המת, והשמירה על כבוד המת היא ערך חשוב באמונתם. הם הגיעו למקום, ובניסיון לעצור את סלילת הכביש הם חיבלו במנועי הדחפורים וגרמו להם נזק.

ציין והצג איזה סוג של עבריינות בא לידי ביטוי בפעילות האזרחים נגד סלילת הכביש. הסבר כיצד סוג זה בא לידי ביטוי בקטע

7. משרד הבריאות גיבש תכנית הבראה למערכת הבריאות שמטרתה לשפר את השירותים הרפואיים בבתי החולים הציבוריים. לשם כך העבירה המדינה לבתי החולים הציבוריים סכומי כסף גדולים. הכספים הועברו לבתי החולים בתנאי שיתאפשר לכל חולה לקבל אצל רופאים מומחים טיפול במימון ממשלתי, בלי קשר למצב הכלכלי של החולה.

התברר שבית חולים ציבורי אחד לא עמד בתנאים שהוצבו, ומנהל בית החולים אף נהג שלא כדין וגבה מן המטופלים סכום כסף גדול על שירות רפואי שהם היו אמורים לקבל חינם. לטענתו, הוא עשה זאת כדי שיוכל להעסיק רופאים מומחים בעלי שם. בכך לדעתו תשתפר התדמית של בית החולים.

א. ציין והצג את הגישה החברתית-כלכלית שבאה לידי ביטוי בתכנית הבראה של משרד הבריאות. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. ציין והצג את סוג העבריינות הפלילית שביצע מנהל בית החולים. הסבר כיצד סוג עבריינות זה בא לידי ביטוי בקטע.

תפיסות דמוקרטיות

חלק זה בקובץ התיקונים הנו במקום עמודים 91-89 בחוברת.

התפיסה הדמוקרטית אינה חד-גונית. אחד הפילוסופים למדעי המדינה אמר פעם כי "מספר הדגמים והצורות של הדמוקרטיה בעולם כמספר המדינות הדמוקרטיות". כלומר - כל מדינה מגבשת לעצמה את הדגם והתפיסה הראויה לה כדמוקרטיה, בהתאם למרקם האוכלוסייה, הרכב קבוצות המיעוט בתוכה, ניהול מוסדות השלטון ועוד. בפרק זה נלמד על שלושה דגמים בעולם הדמוקרטי, שהם הדגמים המרכזיים.

דמוקרטיה ליברלית-אינדיבידואלית

- התערבות המדינה בחיי הפרט מינימלית תוך הגנה על זכויותיו וחירותו ובכך תאפשר לו לממש את עצמו בצורה הטובה ביותר. ההתייחסות אליו היא כאל פרט ולא כחלק מהכלל.
- בתפיסה דמוקרטית זו אין התייחסות לשונות האתנית או הדתית וכולם שווים בחוסר ההתייחסות של המדינה לציבוריות, ולכן אין יחס מיוחד לקבוצות השונות ואינה מכירה בזכויות הקבוצתיות.
- המדינה אינה מקדמת מערכת ערכים ובטח לא ערכים ייחודיים, למעט הערכים המשותפים שהכרחיים לסדר החברתי.
- מדינה זו תהיה בעלת זהות לאומית אזרחית.
- מדינה זו תעסוק בעיקר בשמירה על זכויות הפרט, כשחוברתו היא רק לשמור על החוק.

במלים אחרות: **הדגם הזה של הדמוקרטיה מאמין שהפרט (אינדיבידואלי) ושהחירות (ליברל) שלו הם מהות הדמוקרטיה.** לכן המדינה צריכה לאפשר לאדם הפרטי לממש את הזכויות שלו בלי קשר להשתייכות שלו ללאום מסוים. היא צריכה לאפשר לאדם הפרטי את מיצוי הזכויות שלו כדי לקדם את עצמו, את האינטרסים ואת העמדות שלו בחייו האישיים. עם זאת במציאות אנשים משתייכים לקבוצות לאומיות שונות, עם ערכים ואמונות שונים. על כן, בתפיסה הזו של הדמוקרטיה, כל קהילה יכולה לקבוע לעצמה את הערכים שחשובים לה, ואין זה מתפקיד המדינה.

בדיון שנערך באחת מוועדות הכנסת, אמרה חברת כנסת כי היא מאמינה בלב שלם שתפקיד הדמוקרטיה הישראלית הוא לאפשר לאדם היחיד בחברה הישראלית לממש את היכולות שלו. לכן, לדבריה, המדינה צריכה להתערב כמה שפחות בכל הנושא של "השבטיות" בחברה הישראלית ולא להתייחס להבדלים

הלאומיים בין האנשים בחברה הישראלית. עליה להוביל למימוש זכויות הפרט של כל אחד בחברה בלי הבדל דת ולאום. מבחינתה, אמרה חברת הכנסת, כי כל חברה וקהילה בחברה הישראלית, צריכה לקבוע לעצמה מה הערכים העיקריים שהיא מאמינה בהם, אבל אסור לה לכפות ערכים אלה על אחרים. ציין והצג את **התפיסה הדמוקרטית** שמציגה חברת הכנסת. הסבר כיצד תפיסה זו באה לידי ביטוי בקטע.

תשובה:

ז - דמוקרטיה ליברלית אינדיבידואלית, - תפיסה זו של הדמוקרטיה רואה את הפרט במרכז ואת זכויותיו כחשובות ביותר. תפקיד המדינה הוא להביא את האזרח למימוש מרבי של שאיפותיו ורצונותיו תוך שמירת זכויותיו ללא קשר לקבוצה האתנית אליה הוא שייך. מכאן שכל אזרח וקהילה רשאים לקבוע לעצמו את הערכים הרלוונטיים להם ואין זה תפקיד המדינה עבור הקהילה או האזרח. ב - "תפקיד הדמוקרטיה הישראלית הוא לאפשר לאדם היחיד בחברה הישראלית לממש את היכולות שלו, לכן המדינה צריכה להתערב כמה שפחות בכל הנושא של "השבטיות" בחברה הישראלית". מכאן נובע שהתפיסה הדמוקרטית של חברת הכנסת היא תפיסה ליברלית אינדיבידואלית, כיוון שחה"כ מאמינה שהתפקיד העיקרי של הדמוקרטיה הישראלית היא לפתח ולממש את יכולותיו של האזרח ושהמדינה לא צריכה להתערב בקהילתיות של החברה הישראלית, כלומר לא לקבוע ערכים ערכיים חשובים לקהילות השונות בחברה הישראלית.

דמוקרטיה רפובליקנית אזרחית

- תפיסה זו מאמינה שהאדם הוא חלק מאומה שמוגדרת על בסיס **אזרחי**, ובכך שהמדינה תאפשר את חירותו - הוא יממש את עצמו בצורה הטובה ביותר.
- בתפיסה דמוקרטית זו אין התייחסות לשונות האתנית או הדתית, אולם יש רצון ליצור זהות אזרחית משותפת.
- המדינה בשיתוף כלל אזרחיה קובעת את מערכת הערכים שיש לקדם - כלומר את "הטוב המשותף" ומטפחת ערכים של מעורבות ואחריות פוליטית. הערכים האלו הם חיוניים ליצירת שותפות וסולידריות כדי לקבוע מהו "הטוב המשותף" וליצור "אומה אזרחית". על כן המדינה מטפחת במרחב הציבורי שפה אחת, תרבות אחת ומערכת סמלים אחת.
- בתפיסה דמוקרטית זו אין התייחסות לשונות האתנית או הדתית וכולם שווים בחוסר ההתייחסות של המדינה לציבוריות, ולכן אין יחס מיוחד לקבוצות השונות ואינה מכירה בזכויות הקבוצתיות במטרה ליצור קבוצה אזרחית משותפת.
- מדינה זו תהיה בעלת זהות לאומית אזרחית.

- מדינה זו תדגיש את זכויות האזרח, אך תעסוק רבות בחובת האזרח להיות מסור לענייני הכלל ולהיות שותף ביצירת "הטוב המשותף".

הדגם הזה של הדמוקרטיה מאמין שהיחיד הוא חלק מקהילה שהבסיס שלה הוא לאומי או אזרחי. בגלל זה המדינה לא צריכה רק להעניק זכויות אדם ולקדם את הפרט כיחיד בחברה, אלא היא צריכה לממש את הערכים המשותפים של הקהילה (=הציבור). מדינה כזו תעניק זכויות אדם לכל האזרחים, גם לכאלו שהם מיעוט לאומי.

רמז לזכור את העיקרים של התפיסה: רפובליקני בא מהמילה "רפובליקה" שהיא באה מהמילה –public– ציבור.

דמוקרטיה רפובליקנית אתנית-תרבותית

- תפיסה זו רואה את האדם כחלק מקבוצה לאומית ובהיותו חלק מהקבוצה הלאומית הוא יממש את עצמו.
- תפקיד המדינה לתת ביטוי לזכות ההגדרה העצמית של הרוב המשמעותי במדינה, תוך שמירה על זכויות המיעוטים.
- במדינה זו יש התייחסות חשובה לזהות הלאומית של קבוצת הרוב, אבל הכרה בשונות הדתית-תרבותית-אתנית של המיעוט.
- תפיסה זו מאמינה שהמדינה צריכה לבטא במרחב הציבורי את ערכי קבוצת הרוב הלאומי והוא הבסיס ל"טוב המשותף" הלאומי.
- המדינה תקדם ערכים של שותפות, מעורבות ואחריות פוליטית כיוון שהם חשובים ליצירת טוב לאומי משותף.
- במרחב הציבורי יש לבטא את תרבותו וערכיו של הרוב הלאומי, אולם תתקיים הכרה במיעוט האתני-תרבותי האחר במדינה ובזכויותיה של הקבוצה.
- מדינה זו תהיה בעלת זהות אתנית-תרבותית.
- מדינה זו תדגיש את זכויות האזרח, אך תעסוק רבות בחובת האזרח להיות מסור לענייני הכלל ולהיות שותף ביצירת "הטוב המשותף".

אופי הדמוקרטיה הישראלית

בפועל, ההבדלים בין הדגמים השונים של הדמוקרטיה אינם מוחלטים ורבים תומכים בסוגיות שונות בדגמים שונים/ משלבים בין הדגמים. בהיותה מדינת לאום יהודית, הדמוקרטיה הישראלית נותנת מקום משמעותי לתפיסה רפובליקנית. האופי הרצוי של הדמוקרטיה הישראלית שנוי במחלוקת ציבורית.

שאלות בנושא תפיסות [דגמים] בדמוקרטיה ניתן לראות בחוברת בעמודים 91-92 וכן במד"ל.

עמדות ("חלומות") לגבי מדינת ישראל

חלק זה בקובץ התיקונים הנו במקום עמודים 127-134 בחוברת.

הרצף הלאומי

במהלך הפרקים האחרונים דנו בנושא הלאומיות ולאחר מכן במאפייניה של ישראל כמדינת לאום יהודית. אולם ישנם היבטים שונים, או שאיפות של אנשים לגבי קיומה של המדינה היהודית מבחינת הלאום היהודי בה. בפרק זה נלמד על שלושה "חלומות" שקיימים לגבי מציאות הקיום של מדינת ישראל מבחינת הלאומיות היהודית לצד המיעוט הערבי בה. ככלל, קיימות ארבע עמדות שונות לגבי היחס בין הלאום היהודי שהוא הרוב במדינה לבין הלאום הערבי שהוא המיעוט במדינה.

מדינת לאום אתנית-תרבותית דמוקרטית

- עמדה זו מאמינה כי ישראל היא מדינתו של העם היהודי בארץ ובתפוצות.
- המדינה מזוהה ברמה הציבורית עם הלאום האתני-תרבותי היהודי ומבטאת את זכותו להגדרה עצמית.

- המדינה תקיים עדיפות ללאום היהודי בנושא ההגירה (חוק השבות).
- עברית היא השפה הרשמית של המדינה
- המורשת, התרבות וההיסטוריה היהודיים הם מרכיב מרכזי בזהותה של המדינה.
- חלק מהסמלים, המועדים הרשמיים, החוקים והמוסדות יתנו ביטוי ליסודות האתניים היהודיים.
- ישראל מחויבת לשוויון מלא בין כלל אזרחיה ללא הבדלי השתייכות לאומיים, אתניים או דתיים.
- ישראל מקיימת בחירות דמוקרטיות שוות לכולם והעם הוא הריבון.
- במדינה אין חפיפה מלאה בין לאומיות לאזרחות (כלומר יכולים להיות יהודים שאינם אזרחים או לא-יהודים שהם כן אזרחים) ויש בה יסודות אזרחיים שמשותפים לכלל האזרחים.
- ישנן זכויות קבוצה לקבוצות המיעוט.

בנוסף ישנן שלוש תפיסות שאינן תואמות את התפיסה של ישראל כמדינה יהודית או דמוקרטית:

מדינת לאום יהודית-אתנית לא דמוקרטית

- עמדה שמבקשת לראות את ישראל מזוהה עם לאום אתני-תרבותי יהודי שמבטאת את הזכות להגדרה עצמית.
- במדיניות ההגירה יש עדיפות ללאום היהודי.
- הסמלים, המועדים הרשמיים, החוקים והמוסדות במדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים היהודיים.
- עמדה זו מאמינה שישראל אינה מחויבת בהכרח לשוויון זכויות מלא בין כל אזרחיה ללא הבדלי השתייכות לאומית (כלומר אינה מחויבת לשוויון זכויות לערבים ולמיעוטים).
- עמדה זו מאמינה שבכל התנגשות בין היסוד הלאומי-יהודי ליסוד הדמוקרטי - היסוד הלאומי-יהודי הוא החשוב יותר.
- גרסתה הקיצונית שוללת את אזרחותם של הערבים ויצירת מדינה ליהודים בלבד.

מדינה דו-לאומית דמוקרטית

- עמדה שמבקשת לראות את ישראל כמדינה שמזוהה ברמה הציבורית עם הלאום היהודי והלאום הערבי באופן שווה (בדומה למדינה דו-לאומית כמו בלגיה)
- מכאן היא דורשת לשנות את דגל המדינה, סמליה, המנון המדינה ומרכיבים זהותיים נוספים כך שיתנו ביטוי שווה בין הלאום האתני היהודי ללאום האתני הערבי.
- יש לבטל את ההכרה במוסדות הציוניים של המדינה כמו הסוכנות הציונית וקק"ל.
- מדיניות ההגירה צריכה להיות שוויוני בין יהודים לערבים (ביטול חוק השבות)
- אין חפיפה מלאה בין אזרחות ללאומיות ויהיו במדינה מוסדות אזרחיים משותפים לכלל האזרחים.

מדינת לאום אזרחית דמוקרטית

- עמדה שתומכת בביטול זהותה היהודי של ישראל ומבקשת למנוע זיקה של המדינה לקבוצה לאומית אזרחית תרבותית כלשהי.
- המדינה תגדיר את זהותה הלאומית על בסיס האזרחות הישראלית בלבד.
- תהיה חפיפה מלאה בין לאומיות לאזרחות והיסודות המשותפים לכלל אזרחי המדינה יהיו אזרחיים בלבד.
- הסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה יבטאו רק יסודות המשותפים לכלל אזרחי המדינה.
- מדיניות ההגירה לא תיתן עדיפות לבני קבוצה מסוימת ויבוטל חוק השבות.

הרצף הדתי

בפרק הקודם למדנו על העמדות או "החלומות" של בעלי גישות שונות מבחינה לאומית אל קיומה של מדינת ישראל, כלומר - כיצד היו רוצים לראות בעלי אותן עמדות את ישראל מבחינה לאומית. פרק זה יעסוק גם הוא בעמדות או ב"חלומות" של בעלי גישות שונות, אולם הוא יעסוק בהיבט הדתי. כלומר: כיצד היו רוצים לראות אותם בעלי עמדות את ישראל מבחינה דתית.

מדינה מסורתית (מורשתית)-תרבותית

- מקור הסמכות במדינה הוא ציבור האזרחים.
- ישראל היא מדינת העם היהודי וצריכה לתת ביטוי בחקיקה ובמרחב הציבורי למורשת היהודית במובן התרבותי והלאומי מתוך זיקה למורשת ולמסורת היהודיים, אך ללא מחויבות להלכה.

מדינה המשלבת חקיקה דתית-הלכתית בהיקף חלקי

- מקור הסמכות במדינה הוא ציבור האזרחים.
- למדינה יש ערך דתי, לכן עליה לשאוף לשלב מרכיבים הלכתיים בחקיקה ובמרחב הציבורי משיקולים דתיים.
- בין שני היסודות האלו - דתי ודמוקרטי - עלול להיווצר מתח ולכן יש להגיע לפתרונות שונים ביניהם.
- יהדותה של המדינה יתבטא בחיזוק ושימור האופי היהודי הדתי-הלכתי בעיקר במרחב הציבורי ובתחום המעמד האישי (שבת, כשרות, נישואין, גיור) ובשילוב המשפט העברי בחקיקה ובפסיקה.

ישנן עמדות נוספות המדגישות באופן מובהק את היסוד הדתי או החילוני כעקרון שצריך לקבל קידמה מובהקת בקביעת חוקי המדינה:

מדינת הלכה

- מקור הסמכות במדינה הוא ההלכה היהודית, ולא ציבור האזרחים, בשונה מדמוקרטיה.
- חוקי המדינה ייקבעו על פי דיני התורה בכל תחומי החיים
- בקרב המחזיקים בעמדה זו, ישנן תפיסות שונות באשר למידת האכיפה הרצויה בפועל מצד המדינה בביתו הפרטי/במרחב הביתי של האזרח
- המדינה לא תהיה דמוקרטית, יחד עם זאת, יתקיימו בה מאפיינים דתיים-הלכתיים שעולים בקנה אחד עם מאפיינים דמוקרטיים, כגון "אחרי רבים להטות" (הכרעת רוב), "כל אדם נברא בצלם" (שוויון וכבוד האדם), נבחרו ציבור על ידי הקהילה (שלטון העם).

מדינה חילונית שיש בה הפרדה מלאה בין דת למדינה

- מקור הסמכות במדינה הוא ציבור האזרחים.
- המדינה יהודית מבחינה לאומית, אך יש להפריד לחלוטין בין הדת והמורשת היהודית לבין המדינה/המוסדות הפוליטיים, למעט סמלים.
- אין זה מתפקידה של המדינה לחוקק חוקים בעלי אופי דתי, להעניק שירותים דתיים או להתערב בענייני דת, אך עליה לאפשר קיום פולחן דתי פרטי.

החברה הדתית בישראל פעמים רבות מוחזקת כ"מקשה אחת", אולם ישנן עמדות שונות בנוגע לאופי קיומה של ישראל כמדינה יהודית-דמוקרטית בקרב החברה הדתית.

החברה החרדית הייתה מעוניינת לראות את מדינת ישראל כמדינה המבוססת על חוקי ההלכה והתורה ("מדינת הלכה"). אולם למרות שמדינת ישראל אינה מדינת הלכה, שיתוף הפעולה איתה וההזדהות איתה הם חלקיים ובחברה החרדית ישנן קבוצות שמאמינות בשילוב גדול יותר עם החברה הישראלית וישנן קבוצות שמאמינות שהשילוב צריך להיות מצומצם יותר או שלא להתקיים כלל. החלוקה לקבוצות בחברה החרדית היא לא מוחלטת, וגם בין הקבוצות ישנם חרדים רבים שהשקפתם מעורבת בין הקבוצות השונות. כך, לדוגמה, ייתכן שיש בין קבוצת הרוב לקבוצה של החרדיים הקיצוניים שמכירים בישראל, שהיא מיעוט, תהיינה קבוצות נוספות של אנשים שמגדירים עצמם בין-לבין.

בחברה החרדית ניתן להבחין בכמה קבוצות:

החרדים הקיצוניים: חברות חרדיות קיצוניות וסגורות כמו סאטמר, מאה שערים וכו'. קבוצות אלו מסרבות לקבל כספים מהמדינה ולא מכירים בה. כפועל יוצא הם גם מתנגדים לקיומה באופן העכשווי שלה.

חרדים קיצוניים שמכירים בישראל: קבוצה חרדית שהונהגה ע"י הרב אויערבך זצ"ל. מתנגדת לשירות בצבא באופן מוחלט וכן להתערות עם החברה הישראלית, אבל לא שוללת השתתפות בבחירות.

קבוצת הרוב החרדי המתונה שמכירה בישראל: הרוב החרדי האשכנזי וכן הרוב החרדי הספרדי שמתנגד לשירות צבאי בשל המחויבות ללימוד התורה, אך כן שותף מלא בפוליטיקה הישראלית. בשנים האחרונות מעורה יותר בחברה הישראלית.

"החרדים החדשים" או "החרדים הליברליים": קבוצת מיעוט חרדית שרואה בגיוס צבאי שער לכניסה לחברה הישראלית ורוצה להיות חלק מהחברה הישראלית מכל הבחינות.

החברה הדתית-לאומית נעה ברצף שבין החברה החרדית לחברה המסורתית. רוב החברה הדתית-לאומית (דת"לית) מאמינה בשילוב בין מדינת ישראל כמדינה יהודית לבין מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית. החברה הדת"לית מאמינה שצריך לשמר את "המרחב הציבורי" כמרחב יהודי ולחזק את האופי היהודי במדינה – כמו שבת, כשרות, מעמד הרבנות ועוד. ההתייחסות של הדת"לים לגבי המדינה היא התייחסות אוהדת והם רואים בה "התחלת הגאולה".

החלוקה לקבוצות בחברה הדתית-לאומית היא לא מוחלטת, וגם בין הקבוצות ישנם דתיים-לאומיים רבים שהשקפתם מעורבת בין הקבוצות השונות. כך, לדוגמה, ייתכן שיש בין קבוצת הרוב (הציוניים-דתיים) לקבוצה החרדית לאומית או הדתית ליברלית, שהיא מיעוט, קבוצות נוספות של אנשים שמגדירים עצמם בין-לבין.

בחברה הדתית-לאומית ניתן להבחין בכמה קבוצות:

חרדים לאומיים (חרד"ל) – קבוצה בחברה הדתית-לאומית שמכירה במדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, אך שואפת לעיצוב הזהות הדתית במרחב הציבורי, והפיכתה בעתיד ל"מדינת הלכה" עם ביאת המשיח. הם מדקדקים במצוות וחלקם אף לבושים באופן זהה לחרדים, מנהיגים קו תקיף בנושא ההתיישבות ביו"ש.

ציונים-דתיים (המזרחי) – קבוצת הרוב הדתי-לאומי שמאמינה בהתיישבות ביו"ש מתוך אידאולוגיה דתית-ציונית-פוליטית. רואים חשיבות בצביון היהודי-הלכתי-דתי במרחב הציבורי, אך לא בדרך של כפייה, אלא באמצעות חוקים שקובע רוב הציבור בישראל המיוצג בכנסת. לא מאמינים בהסדרי שלום עם הפלסטינים בנושא השטחים.

דתיים ליברליים – קבוצה בחברה הדתית-לאומית שמכירה במדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ואינם שואפים למדינת הלכה. הקבוצה אינה רואה חשיבות בצביון יהודי-דתי במרחב הציבורי ומוכנה להגיע להסדרים בנוגע להתיישבות ביו"ש בהסכמי שלום. אינם מדקדקים במצוות וחלקם מגדירים עצמם יותר כמסורתיים מאשר דתיים.

שאלות בנושא הרצפים ניתן לראות בחוברת בעמודים 137-134.

מדינה חילונית עם הפרדה מלאה בין דת למדינה	עמדות דתיות		עמדה מסורתית מורשתית-תרבותית
	מדינת הלכה	משלבת חקיקה דתית בהיקף חלקי	
מקור הסמכות הוא האזרחים	מקור הסמכות הוא ההלכה	מקור הסמכות הוא האזרחים	מקור הסמכות הוא האזרחים
המדינה יהודית מבחינה לאומית אבל יש להפריד בין הדת והמורשת היהודית לבין המדינה ומוסדותיה למעט הסמלים.	חוקי המדינה יקבעו ע"י דיני התורה בכל תחומי החיים.	המדינה בעלת ערך דתי ולכן צריכה לשלב מרכיבים הלכתיים בחקיקה ובמרחב הציבורי.	המדינה צריכה לתת ביטוי בחקיקה ובמרחב הציבורי למורשת היהודית במובן התרבותי והלאומי עם זיקה למסורת אך ללא מחויבות להלכה.
הערך הדמוקרטי הוא היחיד.	הערך הדתי הוא היחיד.	בהתנגשות בין ערך דתי לערך דמוקרטי יש למצוא פתרונות	
אין מקום לחקיקה דתית או להענקת שירותים דתיים והמדינה צריכה לאפשר רק קיום פולחן דתי פרטי.	ההלכה מחייבת בכל תחומי החיים, המשפט הוא משפט עברי בלבד.	חיזוק ושימור האופי היהודי הדתי-הלכתי במרחב הציבורי ובתחום מעמד האישי (שבת) נישואין (כשרות וגיוור) בשילוב המשפט העברי.	
לא קיים בישראל	לא קיים בישראל	דוגמה: חוק בית הדין הרבני, הרבנות הראשית, אי-תחבורה ציבורית בשבת.	דוגמה: מוזיאונים שעוסקים בזהות היהודית כמו בית התפוצות, מוזיאונים בנושאים של עדות ביהדות, הכותל, סמלי המדינה ועוד.